

II Espais Terminològics: «Neologia terminològica: el tractament dels manlleus»

par de trobada i de reflexió a l'entorn de l'activitat terminològica que organitza amb caràcter biennal el Centre de Terminologia Termcat.

La primera edició dels Espais Terminològics es va dur a terme el 16 de novembre de l'any 2005 a la Sala Auditori del Palau de la Generalitat de Catalunya, i va aplegar especialistes de diferents àmbits del coneixement que van debatre sobre la normalització terminològica i els reptes de futur de la terminologia en llengua catalana.

Aquesta segona edició es va voler emmarcar en els actes de celebració del Centenari de l'Institut d'Estudis Catalans, que acollí la jornada a iniciativa de la seva Secció Filològica. D'aquesta manera les dues edicions dels Espais Terminològics s'han pogut realitzar precisament a les seus de les dues entitats que constitueixen, ara ja fa més de 21 anys, el Consorci Termcat, en el qual també participa el Consorci per a la Normalització Lingüística.

La jornada es va dedicar al tractament dels manlleus, un aspecte de la neologia terminològica que merescué molt d'interès, si s'ha de jutjar per l'èxit de convocatòria: gairebé dos-cents inscrits, havent de tancar la inscripció abans del termini previst.

Els Espais Terminològics 2007 s'inauguraren sota la presidència de Salvador Giner, president de l'Institut d'Estudis Catalans, que expressà la satisfacció per acollir la jornada precisament en el marc dels actes de celebració del Centenari de la institució, i que destacà precisament la importància d'analitzar amb el màxim de profunditat el fenomen del manlleu. Un fenomen que s'ha vist magnificat en l'actual procés de mundialització i al qual cal prestar una atenció especial en una situació sociolingüística com la catalana.

En la seva intervenció, la directora del Termcat, Rosa Colomer, exposà breument els objectius que perseguia la trobada: la reflexió sobre un aspecte clau de la neologia terminològica i de la lingüística aplicada actual com és el tractament dels manlleus. Assenyalà que el man-

lleu és el recurs d'ampliació del cabal lèxic que més controvèrsia sol comportar, perquè sovint s'ha vist com un perill per a la preservació de la fesomia pròpia de cada llengua, i que en el cas de llengües com la catalana, això se suma a la pressió constant de llengües properes amb més potència demogràfica i econòmica. Al costat d'aquests elements, va indicar que en els últims anys s'han produït canvis substancials que afecten el tractament que tradicionalment es feia de les formes manllevades. Per un costat, es pot destacar el conjunt de fenòmens socioculturals que s'agrupen sota l'etiqueta de *mundialització* o *globalització*, que també havia esmentat Salvador Giner: generalització i immediatesa dels intercanvis d'informació, difusió general de les novetats de qualsevol àmbit d'especialitat, consolidació de xarxes com Internet, auge de l'anglès com a llengua franca del coneixement especialitzat i de la comunicació internacional... Per una altra banda, la immigració ha esdevingut una realitat amb un pes creixent en el dia a dia de les societats occidentals, i comporta la incorporació de tot un nou cabal lèxic (en aspectes com la gastronomia, la indumentària, les tradicions religioses, etc.). I encara, la generalització del coneixement de més d'una o de més de dues llengües també afecta la manera com els parlants encaren l'ús de les unitats lèxiques que provenen d'aquestes llengües.

Per això, va explicar que el programa dels II Espais Terminològics recollia, en primer lloc, una anàlisi del tractament que s'ha fet dels manlleus en l'àmbit lingüístic català des d'una perspectiva històrica i normativa. En un segon bloc, s'analitzava com s'han tractat i com es poden tractar els manlleus provinents d'algunes de les llengües que no utilitzen l'alfabet llatí i que actualment estan experimentant una difusió més gran entre nosaltres (l'àrab, el xinès, el japonès i les llengües indoàries influïdes pel sànscrit). El tercer bloc feia una aproximació a l'enfocament que fan d'aquesta qüestió dues altres llengües: l'italià, per la seva proximitat geogràfica i social, i el gaèlic irlandès, que presenta alguns paral·lelismes amb la situació del català. Finalment, l'últim bloc de la jornada volia posar el focus en aspectes d'ús, i es va centrar en l'anàlisi d'un aspecte clau com és la implantació efectiva de les noves propostes terminològiques, que sovint són concurrents amb una forma manllevada.

Joan Martí i Castell, president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, també participà en els parlaments inaugurals, i ho féu posant l'accent en el tractament que ha merescut la neologia i la terminologia en general, i el fenomen del manlleu en concret, en els treballs d'elaboració de la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*, recentment aparegut. En la seva exposició destacà la importància de la coherència i del respecte al geni de la llengua, i també l'estreta col·laboració mantinguda entre la Secció Filològica i el Consell Supervisor del Termcat en el procés d'oferir una sòlida, ordenada i alhora dinàmica via d'entrada de solucions terminològiques neològiques al cabal de la llengua.

En la inauguració també intervingué Bernat Joan, secretari de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, que destacà l'actualitat i l'oportunitat del tema escollit per a la jornada. Assenyala que la llengua catalana està molt ben assentada des del punt de vista del corpus, però que encara experimenta massa dificultats en l'ús social, i que en aquest aspecte hi ha molta feina a fer.

La conferència que va obrir el contingut científic de la jornada fou a càrrec de Joan Veny, president del Consell Supervisor del Termcat, membre de la Secció Filològica de l'IEC i catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona. Oferí la ponència titulada «El manlleu en la història de la llengua catalana», en la qual va fer una aproximació històrica a aquest fenomen, sense oblidar la perspectiva geolèxica que sempre és present en l'obra del doctor Veny. A més de presentar exemples d'arreu i de molt diversos moments de la història de la llengua, la disertació també representà una interessant reflexió sobre la possible categorització del concepte de manlleu.

La jornada continuà amb una primera taula rodona dedicada al tractament dels manlleus provinents de llengües que s'expressen amb alfabetos no llatins. Hi participaren experts de ca-

dascuna de les llengües, amb la coordinació de Dolors Montes, secretària del Consell Supervisor del Termcat.

En primer lloc, Dolors Bramon, membre de l'Institut d'Estudis Catalans i professora titular del Departament de Filologia Semítica de la Universitat de Barcelona, féu una panoràmica sobre els mecanismes de transcripció i adaptació dels arabismes, que han estat presents en la llengua catalana des de fa molts segles. Apuntà alguns principis històrics i actuals bàsics i anotà també alguns casos en què caldria esmenar les propostes que s'estan difonent actualment.

Seguí la intervenció de Sameer Rawal, poeta, traductor i professor d'hindi a la Casa Àsia, que presentà una reflexió sobre la presència en el català i, de fet, en totes les llengües europees, de termes provinents de les llengües de l'Índia, sovint vehiculats a través de l'anglès, i valorà especialment la gran oportunitat que aquesta presència representa per a afavorir un diàleg intercultural que és, ara com ara, una possibilitat d'enriquiment extraordinària.

A continuació, Sara Rovira, traductora i professora de xinès del Departament de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, centrà la seva intervenció en els manlleus del xinès, i, després d'una perspectiva general, posà l'accent en les dificultats que poden comportar certes visions massa essencialistes que pretenen evitar a ultrança la incorporació de manlleus i que difonen com a alternatives unes traduccions que sovint resulten simplificadores. En aquest sentit, remarcà la importància de les propostes de transcripció estandarditzades a partir del sistema Pinyin, que tenen un caràcter interlingüístic, de manera que coincideixin les solucions adoptades en les diverses llengües que s'expressen amb alfabet llatí.

Tancà aquesta taula rodona la intervenció d'Albert Nolla, traductor i professor de japonès del Departament de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, que féu un excel·lent resum de les alternatives possibles que ofereix el sistema de la llengua davant un manlleu, i insistí en l'oportunitat d'adherir-se a les solucions de transcripció compartides per les llengües més properes.

Un segon bloc d'intervencions, coordinat per Sandra Cuadrado, cap de l'Àrea de Comunicació del Termcat, va voler analitzar com tractaven el fenomen del manlleu en dos contextos culturals i lingüístics diferents del català, però amb certs paral·lismes. En primer lloc, Fidelma Ní Gallchobhair, membre del Foras Na Gaeilge –l'organisme que vetlla per la promoció de l'ús del gaèlic irlandès–, secretària del Comitè de Terminologia de la Llengua Irlandesa i actual presidenta de l'Associació Europea de Terminologia, va presentar quin tractament feien del manlleu en una situació lingüística que, com en el cas català, també experimenta una enorme pressió per la presència constant en el mateix territori d'altres llengües de més pes demogràfic; però amb una gran diferència: des del 2006 el gaèlic irlandès, amb un milió sis-cents mil parlants, ha obtingut el reconeixement de llengua oficial a la Unió Europea. La ponència oferí una perspectiva bàsicament històrica, amb interessants paral·lismes amb altres llengües europees.

Tot seguit, Rossend Arqués, professor titular de l'Àrea de Filologia Italiana del Departament de Filologia Romànica i Francesa de la Universitat Autònoma de Barcelona i autor dels diccionaris de català-italià i italià-català publicats per Enciclopèdia Catalana, oferí una presentació alhora entretinguda i molt ben documentada del tractament que fa del manlleu la llengua italiana, que comparteix amb el català la filiació romànica i que encara aquest fenomen des d'una posició força oberta. La seva intervenció cloqué els actes previstos per al matí.

La represa de la jornada significà també una reorientació de l'objecte d'estudi, que adoptà una perspectiva sociolingüística en què els aspectes referits a l'ús de la llengua van prendre el protagonisme respecte dels aspectes més centrats en el corpus. Efectivament, les intervencions de la tarda se centraren en la presentació d'experiències d'anàlisi de la implantació terminològica. La primera part permeté oferir, amb la coordinació de Xavier Fargas, cap de l'Àrea de

Neologia i Normalització del Termcat, dues experiències en aquest terreny encara poc explotat: per una banda, l'experiència del Centre Basc de Terminologia i Lexicografia, UZEI, i per una altra banda, la de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

En primer lloc, doncs, Miel Loinaz, responsable de l'Àrea de Terminologia i Traducció de l'UZEI, presentà una eina desenvolupada en el marc dels projectes d'innovació i recerca que es duen a terme al Centre Basc, que permet la identificació i el seguiment de l'ús dels termes proposats des dels organismes oficials per a aquesta llengua. L'eina, basada en el buidatge de corpus prèviament lematitzats, ha permès d'extreure ja algunes conclusions, que mostren una molt notable fidelitat dels usuaris de la llengua a les recomanacions dels organismes encarregats.

En segon lloc, Amor Montané, membre del grup de recerca Iulaterm, presentà l'estudi que està duent a terme en el marc de la seva tesi doctoral, dirigida per M. Teresa Cabré i centrada en l'anàlisi de la implantació dels termes normalitzats en català. La seva intervenció se centrà en les consideracions metodològiques que ja està tenint en compte en la seva recerca per aconseguir-hi un enfocament més qualitatiu que no pas quantitatiu.

Fetes aquestes aproximacions, es passà al bloc final de la jornada, en què s'aprofità per presentar la publicació *Estudis d'implantació terminològica: una aproximació en l'àmbit dels esports*. L'obra, coeditada per Eumo i el Termcat, és el tercer títol de la col·lecció En Primer Terme, que pretén difondre els materials que elabora o promou el Termcat en l'exercici de la seva activitat, més enllà de les obres de difusió terminològica sectorial. Així, la col·lecció acull dues sèries, la sèrie Criteris i Mètodes, en què ja s'han publicat els títols *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia* i *Recerca terminològica: el dossier de normalització*, i la sèrie Papers, que s'obre amb el títol que es presentava en aquesta jornada.

La presentació fou a càrrec de F. Xavier Vila i Moreno, professor titular de sociolingüística i llengua catalana a la Universitat de Barcelona, que ha dirigit els estudis que es recullen a l'obra, elaborats també per Marina Nogué Pich i Ignasi Vila i Moreno. En la seva exposició, el professor Vila oferí una anàlisi de les dificultats que comporta el mateix concepte d'implantació terminològica i, en conseqüència, les dificultats que ha d'abordar qualsevol persona que vulgui encarar amb rigor aquest estudi. Presentà també un resum de les conclusions que es poden extreure dels estudis ja fets, destacant especialment la necessitat que la terminologia *in vitro* es complementi necessàriament amb una terminologia *in vivo* molt més centrada en els usos, i que es multipliquin els esforços adreçats a una difusió adequada de les noves propostes.

Eusebi Coromina, cap de projectes editorials d'Eumo i professor a la Universitat de Vic, per la seva banda, va destacar l'oportunitat del títol, i va fer referència a l'enriquiment que representava l'inici de la sèrie Papers per a la col·lecció, ja que permetia donar sortida a tota mena de col·laboracions centrades en l'estudi de la terminologia. També Rosa Colomer, com a directora del Termcat, assenyala la satisfacció que sentia per la presentació de l'obra, que no havia estat exempta de dificultats però que representava un primer pas en molts sentits. Agrai també la tasca feta per l'editorial i, especialment, pels autors dels estudis. I, fent-se ressò d'una de les principals conclusions que s'hi recullen, féu una crida a la col·laboració de tots els professionals implicats en la difusió de les propostes terminològiques, perquè s'ha demostrat que no s'arriba als nivells de coneixement adequats de les noves propostes.

Amb aquesta presentació s'arribà a la clausura de l'acte, en què la directora del Termcat agrai la qualitat de totes les ponències presentades i es felicità per l'èxit de la convocatòria. També expressà l'agraïment a l'Institut d'Estudis Catalans per l'acolliment, a totes les persones implicades en l'organització de la jornada i a tots els assistents. La directora de Planificació i Foment de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Paquita

Sanvicén, féu la clausura oficial, estimulants els organitzadors i els assistents perquè l'èxit assolit es repetís en la propera edició dels Espais Terminològics.

F. Xavier FARGAS VALERO
Centre de Terminologia TERMCAT